لە ژێر ساباتی هونەرمەند (عەلی مەردان)دا

سەلاح نیساری
(بۆکان)

زایەڵەی دەنگی هونەرمەند، کەژ و بەژ و زەریاو پێدەشتان ناناسێ لەهەر جێیەک بۆی بلوێ، خۆشتر ئەگەر ئەوێندەرێ بژوێن و زەنوێر بێ، یان تەم توومان و دژەساوو ئەنگوستەچاو بێ، ئەوە بارگەو بنەی خۆی لێدەخات، تاوڵ و ڕەشماڵی لێ هەڵدەدات.

یادی ئەوێ دەورو زەمانان بەخێربێ، با بە هەر کوێرە ڕێگاو قەدپاڵێکدا ڕادەبردی بەدەنگی بلوێری شوان و کاڕەی مەڕوماڵات زاخاوی مێشکت دەدا، بە قەراخی هەر بێشە و باغ و لێرڕێکدا تێدەپەڕی هەر جریوەی مەل بوو بەسەر چڵووکی دارانەوە لەگەڵ دەنگ و ئاوازی خاڵەی ڕێبوار و هۆهۆی جووتیار و وردە مقامی دروێنەوان و بازی بێریان، شەنکەر و خاوکەر، ئازیزەو پایزەو...، ئاو پرژێنی دڵی دەکردی و پشوویەکی بە ڕوحی تینووی ڕێبوارت دەبەخشی.

ئێستاش لەم سەردەمی هەڵچوون و چاخی ئینتەرنێت و ئاسنەواڵەدا جانتای سەفەر دەکەمە شان و لەوەرزی وشکەساڵیدا، پێ بەسەر خۆڵە مڕەو کێڵگەی تاوسووت و قەرسێڵی قرتی تاو بروودا دەنێم و لە خڕو دۆڵی لێو بە بار و چەمی ویشکەڕۆ و بەردی خەنە تیلکە گرتوو تێدەپەڕیم، دەگمە شکارتەی دێبەری مامە سۆفی لە قەراخ ماڵان و دەنگێکی بە سۆز لە شوێنێکی نادیارەوە تێکەڵ بە نەرمە سۆز و شنە با-ی سەر هەڵگرتوو ختۆکەی گوێم دەدا، لەم تەمەنی وشکە ساڵییەدا مەسیحا ئاسا ڕوحم وەبەر دەنێ و هونەرمەند عەلی مەردان ئاسایی دەبێتە ئاوپرژێنی چڵی گوڵی چاو لە بارانم. تاسەم دەشکێنێ و شەکەتی و هیلاکی ڕێگام لە جەستە دەردەکات و بەدەنگی بلاوێنی ئارەقەی ماندووبوونم لە ڕوخسار دەسڕێ.

پیرە پیاوێکی پەڕپووت و بەساڵاچوو بەریانی مارە مارەی جۆگەلەی بەرماڵان هەڵدەبەستێ، چاوەڕوانە بەو قومە ئاوە لێوی ئەو سێ چوار دێراوە تەڕ بکات و بڕکەی خەیار و ترۆزی گەشەو نەشە بکات، مامە پرە لەو دێبەرە چاوەڕوانی پڕ بوونی بەریانی تینوو دەکات.

منیش چەقڵ و کیفار و دڕک و پێکوڵێکی زۆرم وە

ناسر کەریمی

پشتی سەرناوە و ئێستاش لێی نزیک دەبمەوەو لە پاش ئەو قرچەو گەرمایەی سۆزەی شەماڵ لە دەشتانی هەڵگرتوو بەقەد کێوانی داداو تاوێرە بەردانی پێ شەقار کرد.
ماندوو نەبینی پێ دەڵێم و سڵاوێکی ئاراستە دەکەم:

– ماندوو نەبی کاکی بێسان چی!

لەگەڵ دەمو دەست ڕامووسانێکدا منیش تامەزرۆیانە دەرەتانی گفتولفتی پێ نادەم، لێی دەپرسم:

– ئەو گوندە کوێیەو ئەو دەنگە بەسۆزە لە کوێڕا دێت و کێیە ئاوا دڵی ئەستێندراوەو لە سوێی چ دڵستانێک، لە کام بندار و بەر هەیوانێکەوە نازدار حەیرانان لە غوڕابی خەو ڕاست دەکاتەوەو شەنگە بێریان ڕەوانەی مەڕ دۆشین دەکاتن؟

پیرەمێرد، وەک شاعیری بەبێ دەفتەر و پەڕاو، وەک گەڕیدەی ئاران و پیرە زۆزانێ چاو لەوپەڕی ئاوایی دەبڕێ و بەم گفتە سۆفیانەیە دێتە ئاخافتن:

دەک پێراوی خێرت هێنایتە ماری دەبابی خۆ، کاکیلەی دە ڕێبواری، هەر دەریێ خەرکی وڵاتی دەخۆن نیت کاکی من! نەکوو غەوارەو لە باژێرۆکێڕا هاتییە بەشی دەبەگزادان، ئێرۆکە ناو دێرە بە (ئاخجێوان)، خاری خۆت دەبەرت دەمری، بە قورحانی بەرباخەران، هەموو ڕۆژێکی دەنگی ئەو کوڕەلاوە منی پەڕەوازە دەخاتە سەر شاباری خۆی و دەمباتەوە وڵاتەکەی پیرە گەرمێنێ. هەر ئەوەندەی ستران و مقاماتی خۆش دەرێتن خەفەتان لە دڵی مرۆڤی دەتارێنێ و کیژۆران لەشیرنە خەوێ ڕادەپەڕێنێ ئەو دەنگ بێژە ئێستاکێ میوانی خاری خۆیەتی. ناسرو ماڵماڵان، لاوک و حەیرانان، سوارۆ ئایشە گوڵ دەبێژێ. (ناسر کەریمییە).

* * *

بەڵێ خوێنەری هێژا، لەسەر بستۆی ئەم خاکە ڕەنگینە زۆر دەنگ بێژی خۆش وێژ هەن وەک دەبێ بناسرێن نە ناسراون. ئێستاش دەبمە میوانی مقام بێژ و حەیران وێژی گەنج کاکە ناسر کەریمی، ئەم گوڵوشە ڕەسەن و بەستە فۆلکلۆرییانەی لە دەم دەژنەوین کە بێجگە لە مقامات و قەتارو لاس و خەزاڵ و سەیدەوان و هیدی بە نازدار حەیران و قەتارێک باوەشی بۆ ئاواڵا کردین:

قەتارەی قەتار، سەرجەللەی قەتار
قامک وەک بلوور، مەمک وەک هەنار
قەتارێک هاتووە گەوهەر بارییە
خورشیدی خاوەر سەرقەتارییە...

ئیتر بۆ حەسانەوەو خۆ ڕزگارکردن لە دەست سەبوون و گەرمای تاقەت پڕووکێن، بە شنەی بلاوێنی ئەم بەستە کەونارایانە ژین بووژایەوە؛ ئێستاش با گوێ بیستی زۆر وشەی جوان و دڵستانی ڕەسەنی کوردیمان بین، هەر ئەوانەی گۆرانی وێژانی دەنگ خۆشی گەلەکەمان شەونمی دڵدارییان لەبەرەبەیاندا خستۆتە سەر پەلکی گوڵان، بەشێنەیی تێکەڵ بە کەروێشکەی گەنم جاڕی بەستەکانی دەبین و چێژ و بەرامەی تایبەتی لێ هەڵدەمژین.

نە شەڕمان بووە نە دڵ گرانی
بۆ جارێ ناڵێی چۆنی فلانی
ئەگەر دەمەکەت بێنی بەم لاوە
بێشک پاڵ ئەدەی بە بەیتوڵلاوە
ئەوە مانگ هەڵات دای لە دەلاقە
خۆ من دەوڵەت نیم بتکەم فەلاقە
سەر بۆ سەربڕین پێ بۆ فەلاقە
چاو بۆ چاوبڕکێ لەبەر دەلاقە
تیر بارانم کەن تیر لەبانی تیر
دەس بەزامەوە تۆم ناچێ لە بیر.

لە چەمکی ئەم باسەدا گەشتێک بەنێو گەلێک وشەو بەستەی ڕەسەندا دەکەین، کە هەر یەکەو لە بۆنەو لەجێی تایبەتدا هۆنراونەتەوە، گومانیشی تێدا نییە کە خاوەنی ئەم بەستەو هۆنراوانە هەر خۆی دانەر و بێژەری بووبێ و بە دەنگ و گۆرانی گازی کردۆتە یار خەزاڵی خۆی و لە پەسن و تاریفاتی ڕاچووە، یان بەگلەو گازندە کەویاری دڵڕفێنی کردۆتە ئاماجی لۆمەو تیروتانووت: زۆر جاران لەوپەڕی دڵ شکاویدا، وەفا-دارانە چی لە دڵدا بووە درکاندوویەتی.

کوڕەلاو گەلێک جار لە دەست بێ وەفایی یارە نەشمیلانەکەی ناڵاندوویەتی و سۆزو بەستەی خۆی داوە بەدەم نەرمەبای گۆرانیدا، گەیاندوویە بە دڵبەرەکەی خۆی. هەروەک لە کەوناراوە مەستی و بەنگی بەشوورەیی و ترێق بوونەوە زانراوە لە کۆمەڵگای کوردەواریدا (دوور لە ئێستا) لەگەڕی شایی و کۆڕی دیلانێدا ئاوا تێدەچریکێنێ:

نە مەستی ئارەق، نەگێژی بەنگم
ئەتۆکەم خوڵکی ئەمنیش دڵتەنگم.

هونەرمەندی ستران بێژ ئاشقە و وڵاتەکەی بە هەموو شتەکانییەوە خۆش دەوێ. بە ڕەوت و ڕۆیینی نازدارانی چاوبەڵەک و مامز شێوە ئۆخژنی دێتە بەرو بەسەر شینکەو جارە گوڵاندا ڕادەبرێ و لە ئاسمانی ساو ڕادەمێنێ و تێدەچریکێنێ. بە ئازار و کارەسات و نەهامەتی گەلەکەی شاعیر ئاسا ئاگر دەگرێ و شایەرانە بەسۆزە سۆزکوڵی دڵی هەڵدەڕێژێ. هەر بۆیە مرۆی خاوەن هونەر لە چەشنی گوڵ عومری کەمە، یان ئەوەی تەمەنێک بە ئازارەوە دەباتە سەر.

مامۆستا، هێمن گوتەنی: (**هونەرمەند و ژیانی خۆش محاڵە/ هونەرمەند ڕەنجەرۆیە ژینی تاڵە**) خۆ ئیتر ئەم گەنجە دەنگ خۆشەمان لەم گوتەیەی هێمن بێ بەش نییە. جا ئەگەر گەردەلوولی گەردوون لێی دووربێ و مۆسیقارانی دنیای سەردەم بەهانایەوە بێن، ئەوە ئەویش مۆرکی خۆی ئەدا لە تەوێڵی چاخی بەهرەمەندی دەدا. ئێستاش بەم هەموو دەست تەنگییەوە سۆزی ناڵین و گۆرانی کردۆتە مۆم و بەگژ تاریکاییدا کردووە، بەستەوێژی سەوداسەریش تاکو بوار و بەردەبازێک نەبێ بە دەگمەن خۆی بە دەم ئاو داداوە. مێدیاکانیش خۆ بێ بەڵابن لەبەر زۆروبۆری (هونەرمەندان) فریاناکەون سووکەڵە ئاوڕێک لە حەیران بێژ و فۆلکلۆرزانان بدەنەوە؛ جێی خۆیەتی لێرەدا بچینەوە بەر هەیوانی تۆرە و فۆلکلۆری پڕ پیت و بەرەکەتی کوردی، ئەو وشە ناسک و تورت و ئاودارانە بژنەوین کەوا کەمتر سوواوو پوواون و ئەم شیعرە سەرنج ڕاکێشانەی لە دڵی ئەویندارانەوە قەڵبەزەی بەستووە و لە گەرووی خۆش وێژانەوە دەرچووە:

مەگری بۆ گوڵێ کە خاک بەسەرە
بمرە بۆ خاکێ کە گوڵ پەروەرە
گەر من ئاشق نیم ئەم ئازارمە چەس
ئەم دادوبێداد گلەو گازمە چەس
زۆر حەیفە بڕنەو بفرۆشی بۆ ژن
شەڕی پێنەکەی ڕووبەڕووی دوژمن
بریا دەرزیلەی ناسک و تەنک بام
دەروازە بانی سینەومەمک بام.

بەڵام ستران بێژی سەودا سەر، تەنیا نەی ڕوانیوەتە کات و ساتان، هەر لە دڵستانی دڵبەراندا نەماوەتەوەو لەنێو پۆلی نازداران ئۆقرە ناگرێ و واز لەشای نەونەمامان دەهێنێ و چیدی ناڕوانێتە ئاسکە کچان. ئەم جار خۆی لە ڕێی نیشتمانەکەیدا دەکاتە قوربانی. دەڵێ ئەگەر من ئاشق و شەیدا نیم، ئەو هات و هاوارەم لە چییە؟

گەنجینەی فۆلکلۆری کوردی بەختەوەرانە دارماڵە لە سەربردە و مۆرک و ڕەسەنایەکی کوردی پێوە دیارە، هەروەکوو خەج و سیامەند، ناسر و ماڵ ماڵ، سەیدەوان، ئایشەگوڵ، حەیران، گەلۆو....،

کۆترە باریکەی سەریاڵ بەسیاوم
کۆتر ئەم دێ نیم زنجیر کریاوم
ئازیز خۆم قوربان شەوناڵینت بم
ئەسرین گۆل بەستەی سەریاڵینت بم

بەستەوان لەهەر تەمەن و زەمەنێکدا ژیابێ جگە لە ڕۆژانی دڵداری خۆی بۆتە نوێنەری کوڕوکاڵان، لەبەر زیڕا ڕوانیویەتە تەمەنی پڕ لە حەز و تاسەیان. هەناسەی لەمەڕ نەمام و خونچە سێو و چاوبادامان هەڵکێشاوە، لە ماڵە بابان بە پاوان کراوی و نامرادی لەسوێی حەسارەی بەختیان چاو بە فرمێسکن. بە خەیاڵ لەکاتی نیوەشەودا لەگەڵ دزەی بزەی مانگەشەو دەخزێتە ژووری خەویان و بە بەستەو گۆرانی لە جۆلانەی خەودا ڕایان دەژێنێ و بۆکلەی چاوی خەزاڵە شۆڕێ بازاڕی شاری بۆکان دەپشکنێ.

ئاخ و داخ و دەرد وەی وەی و ڕۆڕۆ
گشتی بەجارێک لێم هاتوونە سۆ
خەڵکی خەم دەکڕێ من خەم دەفرۆشم
وەکو سەماوەر لە کوڵ و لە جۆشم
ئەتۆ لەو بانە لە حوجرەی حەوڕەنگ
منیش لەو خوارە غەریب و دڵتەنگ
ڕەنگم زەرد نەبوو تۆ کردت بەبەی
تاقەتم نەما سەبریش هەتاکەی
داخی گرانە دەردی سەبووری
تاکەی قنیات کەم بە مەیلی دووری

دەریا بە لێ هەڵێنجان کەمی ناهێنێ، بە درێژایی مێژوو دەنگ خۆشان هاتوون لە چەشنی غەواسان شەپۆلبڕانە خۆیان لە قەرەی ئەو ئۆقیانووسە فۆلکلۆرییە داوە، هەر یەکەی بە مەرامێک و هەر مەرامەی بەتامێکەوە سترانیان چڕیوە.

گۆرانیبێژی کورد ئەگەرچی بەستەی بۆ دڵداری گوتووە، بەڵام قوتابخانەیەکی نەمری لە فۆلکلۆر تۆرەی کوردەواری بۆ هەتا هەتایە خستۆتە سەر گەنجینەی کۆمەڵگاکەی

دەستەی ئاشقان لە دوور دیارن
ڕەنگیان زەردەو لێو بەبارن.

سترانبێژ دڵپاکانە کەوتۆتە ئەرجوو پاڕانەوە لە سوێی دڵدارە نازدارەکەی. بۆچی دڵمەندەو نای دوێنێ؟ ئەمەش لە کۆن و کەوناراوە ڕوون و لەبەرچاوانە، کەوا کوڕە حەیران ڕووت و نەدار و دەست کورتە و بابی نازدار حەیرانیش وازی لە سامانداران. دەنگبێژی خۆش وێژ لەگەڕی شایی و دیلانێ لە نێو کۆڕی کەیخودایان تێی چریکاندووە، برینی کوڕ و کاڵانی سارێژ کردووە، زۆر جاریش هاوار و سکاڵای دڵدار و خۆشەویستانی بە گوێی دایەو بابان داداوە، یان لە دەست بێ سامانی و نەداری ناڵاندوویەتی؛ گەلێ جاریش بە خەیاڵ بۆتە باز و شاهێن تەواری خۆی ڕفاندووە، پەنای بردۆتە بەر مەزنە پیاوان بەشکەم مەسلەتی بۆ بکەن.

ئیتر بەم هیوایە دڵداران بگەنە دڵخوازی خۆیان و مرادیان حاسڵ بێ، مقام بێژانی وەک (ناسر کەریمی) ڕێچکەی ڕەسەنی کوردی بەر نەدەن. لە کۆتاییدا دەڵێم: ئەگەر سەوداسەری و ئەویینداری تاوانە، ئەوە شانازییەکی گەورەیە بە بەژن و باڵای بەهرەمەند و هونەرمەندان براوە.